

AG

A AB

Kemink

**Archeologische
en bouwhistorische Kroniek
van de Gemeente Utrecht
1985**

Gemeente Utrecht/Broese Kemink 1986

scherts-drinkgerei van loodglazuur-aardewerk omstreeks 1600. Antiek 1980 Nr. 7, 446-457.

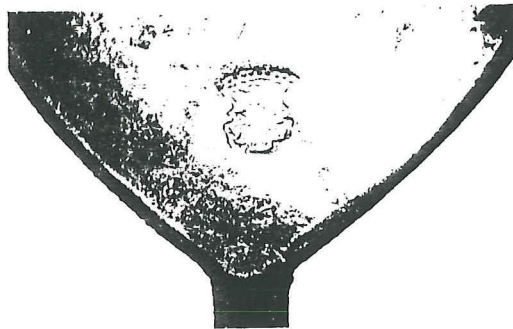
E. Klinge, Siegburger Steinzeug. Kataloge des Hetjensmuseum. Düsseldorf 1972.

G. Reineking-von Bock, Steinzeug. Kataloge der Stadt Köln. Köln 1971.

P. C. von Hout/A. W. Voskuilen

22. Oude Gracht, riolering

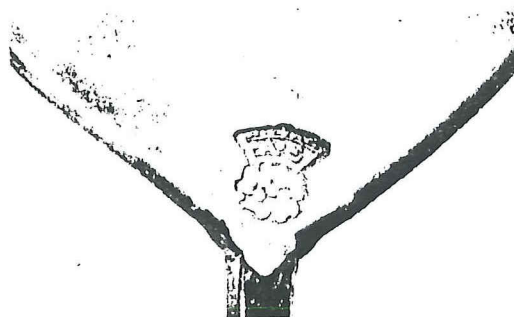
De in 1984 begonnen werkzaamheden voor een nieuw rioolstelsel in de Oude Gracht (Kroniek 1984 MBOU 1985-4, 141-143) werden in 1985 voortgezet. De staat van onderhoud van de wallekant blijkt een belangrijke faktor te zijn voor het aantreffen van voorwerpen. Op plaatsen waar in deze eeuw groot onderhoud is verricht wordt niets van belang in de grachtbagger gevonden. De interessante trajekten lagen tussen de Jacobsbrug en de Viebrug, tussen de

Afb. 122 Oude Gracht, riolering. Roosmerk in de bak van een tinnen lepel. Foto: P. C. von Hout.

Bezembrug en de Stadhuisbrug en tussen de Maartensbrug en de Viebrug. De meeste vondsten werden weer door A. den Hartog gedaan doch ook andere personeelsleden van aannemer CTB-Boshuis deden van zich horen. Opzichter H. Stokking (ROVU, afd. R. en W.) was zo vriendelijk de melding van nieuwe vondsten te coördineren.

De datering van de vondsten ligt tussen ca. 1400 en 1900. Vooral de periode 1550-1650 is goed vertegenwoordigd. Een kort overzicht mag hier niet ontbreken: een steengoed drinkschaaltje, geïmporteerd uit Siegburg bij Keulen, 15e eeuw; een bolbuikige wijnfles uit de 17e eeuw; een uit Luik afkomstige haardsteen met de borstbeelden van keizer Karel V en zijn vrouw ter weerszijden van een plant in een pot; een overeenkomstig exemplaar bevindt zich in de gotische schouw in de stijlkamer van het Centraal Museum; datering: midden 16e eeuw; een mes met een benen heft, 17e-18e eeuw; een versierde steengoed kan waarvan helaas de hals ontbreekt, import uit het Westerwald, datering 17e eeuw. Niet met enige ze-

Afb. 123 Oude Gracht, riolering. Roosmerk en huismerk in de bak van een tinnen lepel. Foto: P. C. von Hout.

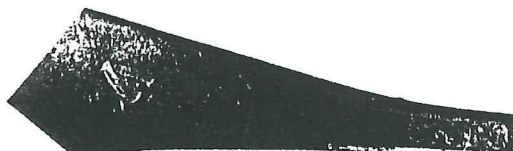

Afb. 124 Oude Gracht, riolering. Roosmerk in de bak van een tinnen lepel. Foto: P. C. von Hout.

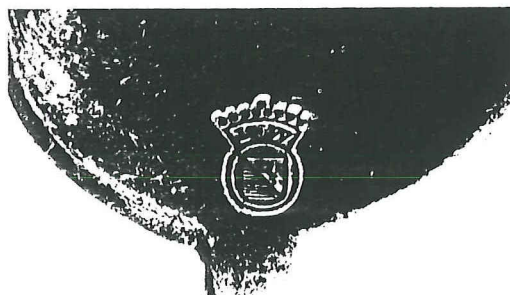
kerheid te dateren zijn: een natuurstenen kogel, een knikker van rood aardewerk, een koperen speld en een ijzeren bootschaak. Ook de functie van sommige voorwerpen is niet altijd even duidelijk: een kegelvormig koperen voorwerp met een lengte van 10 cm en een open basis van 3 cm kan een kaarsendover zijn; een bronzen voorwerp dat op een vijzelstamper lijkt (doch zonder gladde bolle uiteinden en slechts 7 cm lang) kan bedoeld zijn om tabak in de pijp aan te drukken.

Onder de vondsten komen veel tinnen lepels voor. De merken zijn meestal niet in het standaardwerk van Dubbe (zie LIT) terug te vinden. Het is dus nuttig hiervan uitvoeriger melding te maken omdat het verspreidingsgebied van een merk in de toekomst toeschrijving aan een bepaalde stad mogelijk kan maken en als ondersteuning bij meer gericht archiefonderzoek kan dienen. Het type wordt aangegeven met eenromeins cijfer dat betrekking heeft op de indeling die Baart (zie LIT) heeft opgesteld voor de in Amsterdam gevonden lepels.

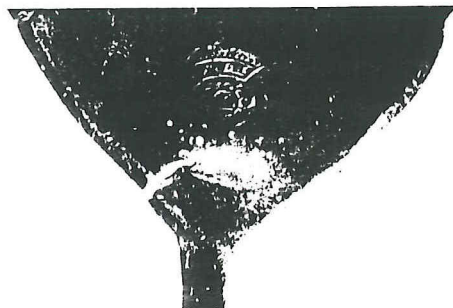
Inv.nr.	Type	Merk	Plaatsing	Datering	Afb.	Opmerkingen
OGLV 8	XII	Wapenschild Amsterdam RG in kroon; 17..	Achterzijde steel	XVIII A	-	vgl. Baart, ill. 105
OGLV10	III/IV	Vijfbladige roos ST in roos	In de bak	XVII A	122	
OGLV18	III	Vijfbladige roos AE in kroon	In de bak	XVII A	123	huismerk
OGLV19	IV/V	Vijfbladige roos CG of GG in kroon	In de bak	XVI d	-	
OGLV20	IX	Vijfbladige roos PDR in kroon	Achterzijde bak	XVIII A	124	
OGLV21	XII	Duif met takje LONDON	Achterzijde steel	XVIII B	125	import uit Engeland
OGLV23	II	Wapenschild Utrecht (stad); IW in kroon	In de bak	XVII b	126	beeldmerk „wolf“
OGLV24	III/V	Vijfbladige roos en L WVH in kroon	In de bak	XVIII bc	127	L = lepeltin
OGLV26	XI	Engel met bazuin PVW	Achterzijde steel	XVIII B	128	

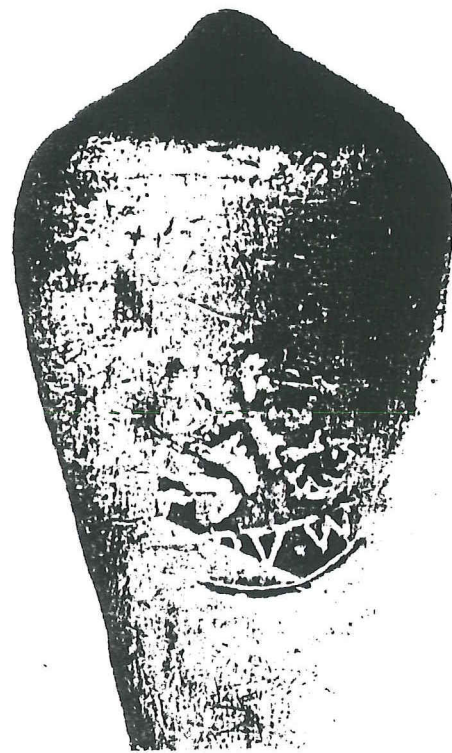
Afb. 125 Oude Gracht, riolering. Duif met takje en LONDON op de steel van een tinnen lepel. Foto: P. C. von Hout.

Afb. 126 Oude Gracht, riolering. Wapenschild van de stad Utrecht met een „wolf“ in het witte veld in de bak van een tinnen lepel. Foto: P. C. von Hout.

Afb. 127 Oude Gracht, riolering. Roosmerk met L in de bak van een tinnen lepel. Foto: P. C. von Hout.

Afb. 128 Oude Gracht, riolering. Engel met bazuin op de steel van een tinnen lepel. Foto: P. C. von Hout.

Het merk op OGLV23 zou, gezien het beeldmerk, van I(ohannes) W(olfers) kunnen zijn. Deze Utrechtse tingietier wordt in documenten uit 1638 en 1643 vermeld. De kwaliteitsaanduiding L wordt in diverse plaatsen tussen 1717 en 1750 voor het eerst toegepast. In 1985 is nog een Utrechtse tinnen lepel ge-

Afb. 128a Oude Gracht, riolering, IJzeren kaarsensnuit. Ca. 1600. Foto: P. C. von Hout.

vonden. Zie in deze Kroniek onder Zwarte Water. Tot slot kan nog een bijzondere vondst gemeld worden. Het betreft een ijzeren kaarsensnuit (afb. 128a). Midden op de plaat (niet zichtbaar op de foto) bevindt zich een onduidelijk merk: een lelie(?), een I(?) en een H of een R. De datering is ca. 1600.

LIT: J. Baart e.a. Opgravingen in Amsterdam. 20 jaar stadskernonderzoek. Amsterdam, 1977.

B. Dubbe, Zestiende eeuwse Mechselse snuitscharen. Antiek, nov. 1972, 257-276.

B. Dubbe, Tin en tinnegieters in Nederland. 2e druk, Lochem, 1978.

J. Hollestelle, Haardstenen. Bulletin KNOB, 1959, 257-278.

R. de Zwarte, Archeologische en Bouwhistorische Kroniek 1984, MBOU 1985-4, 141-143.

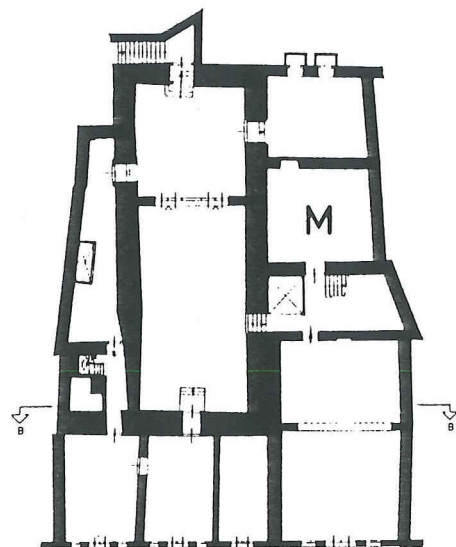
R. de Zwarte

23. Oude Gracht 99

Inleiding

Tijdens de restauratie van het huis Oudaen werd in het noordelijke achterzijkhuis een kelder gegraven (afb. 129). Het was vrijwel de enige plaats in het complex, die niet al vanouds onderkelderd was. Archeologisch onderzoek was dan ook geboden. De onderzochte ruimte werd aan de zuidkant begrensd door de (noordelijke) zijmuur van het huis Oudaen zelf, dat in aanleg uit 1276 dateert. Aan de noordzijde bevond zich de (zuidelijke) zijmuur van het buurpand, Oude Gracht 97. De westzijde werd afgesloten door de kelder van het achterzijkhuis. De oostmuur, die de (oostelijke) gevel van het achterzijkhuis gevormd moet hebben, lijkt twee bouwperiodes te kennen: het onderste deel is zeer rommelig uit moppenbrokken opgebouwd, terwijl ook de bouwwijze van noord (versnijdingen) naar zuid (vrijwel verticaal) verschillen vertoont (afb. 130). Tegen deze fundering aan is, vooral in de noordoostelijke hoek, veel aardewerk uit de 15e eeuw gevonden.

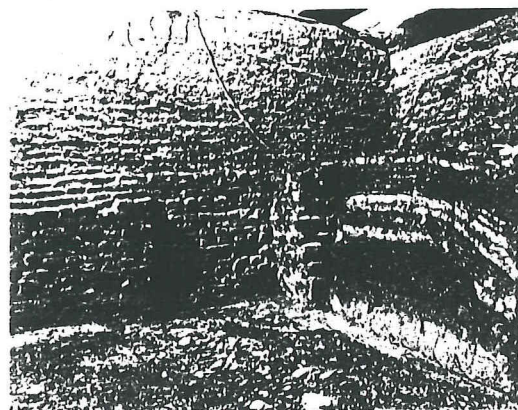
Op het slordige werk van de zojuist beschreven fundering is een veel regelmatigere gemaakte muur opgetrokken, die de verderop in dit artikel te bespreken afvalkuil met majolica uit het midden van de 16e eeuw doorsneed. Voorlopig kan dus de onderkant van deze muur in de 15e of vroege 16e eeuw gedateerd wor-

Afb. 129 Oude Gracht 99. Plattegrond van het huis Oudaen op kelderniveau. Tek. K. W. Cheng. De plaats waar de majolica productie gevonden is, is aangegeven met M. Het noorden is rechts.

den. De herbouw (?) moet van na het midden van de 16e eeuw zijn.

Het is niet de bedoeling hier nader in te gaan op de oudere verschijnselen of de latere vloeren die bij het onderzoek in het noordelijke achterzijkhuis tevoorschijn zijn gekomen. Zij kunnen beter met de beschrijving van de ontwikkeling van het totale complex gecombineerd worden. In het volgende zal uitsluitend aandacht besteed worden aan de resten van industriële activiteit die, geheel onverwacht, in de

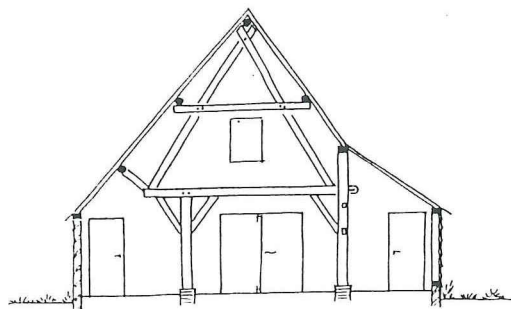
Afb. 130 Oude Gracht 99. De oostelijke muur van het noordelijke achterzijkhuis, gezien naar het zuidoosten. Het verschil tussen de rommelige onderkant van de fundering en de wat netter afgewerkte bovenkant is goed te zien.

traditionele boerderijopzet op zeer kleine schaal. Hij ligt, met de bijbehorende schuur, op een klein erf en beide hebben hun kap evenwijdig aan de Vechtdijk. De vroegere landerijen zijn in het recente verleden opgegaan in Overvecht en in het Vechtzoompark.

De boerderij bestaat uit een woongedeelte aan de zuidzijde en een wat groter stalgedeelte aan de noordzijde (afb. 202). Deze delen zijn gescheiden door een brandmuur, waartegen de, later vernieuwde, stookplaatsen van woonkamer en keuken zijn aangebracht. Naast de woonkamer bevindt zich aan de Vechtzijde de provisiekelder met een bergzolder daarboven, die toegankelijk is via de oorspronkelijke deur vanuit de keuken. Aan de landzijde is eveneens een strook afgescheiden met een stenen binnenmuur. Hier bevindt zich een zijkamertje aan de voorzijde en daarachter kennelijk de vroegere bedstede, vlak naast de kachel. Beide binnenmuren lopen door tot in de kap en dragen daar de onderste vlieringbalken bij wijze van muurplaat.

Het achter de brandmuur gelegen bedrijfsgedeelte is thans door diverse wanden onderverdeeld, maar het was van oorsprong een ongedeelde ruimte, met uitzondering van de keuken aan de Vechtzijde. Deze had oorspronkelijk opzij een keukendeur, uitkomend bij de nog bestaande waterstoep. Naast die keukendeur bevond zich een venster. Daarachter en aan de overzijde was blijkens de beide groepdeuren in de achtergevel de plaats voor het vee. In het midden van de ruimte staat een interessante spantconstructie. Deze bestaat uit twee grote staanders met een dekbalk daaroverheen; deze heeft aan de ene zijde een zijtak als uithouder voor de onderste gording, aan de andere kant een extra blok. Op deze dekbalk staat een A-spant. Het spant boven de woonruimte bestaat alleen uit een jukspant met een standvink voor de nok, aangezien hier de onderste gording reeds door de beide binnenmuren wordt gedragen.

Voor- en achtergevel zijn topgevels met vlechtingen in Utrechts plat (afb. 203). De voorgevel heeft een zoldervenster en twee vensters voor de woonkamer. Deze waren oorspronkelijk voorzien van luiken. De achtergevel heeft twee groepdeuren aan de zijkant en een middendeur met een voormalig hooiluik erboven.

Afb. 204 Vechtdijk 134. Doarsnede door de houten schuur. Tek. A. F. E. Kipp.

228

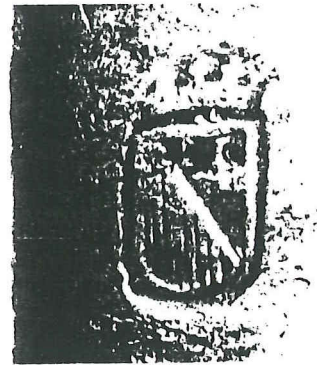
In het metselwerk is nog te zien, dat deze middendeur oorspronkelijk een zogenaamd „melkmeisje” was, dat wil zeggen een deur met twee zijvensters in een gecombineerd kozijn. Links om de hoek is nog de aftekening te zien van de vroegere aangebouwde plee. Daarachter zaten twee kleine stalvensters.

De bijbehorende losstaande schuur is driebeukig van opzet, en heeft gepotdekselde houten wanden, waarvan er één later in steen werd vernieuwd. Uit de asymmetrische spantconstructie blijkt, dat aan de landzijde het grote vee stond en in de kleinere zijbeuk aan de Vechtzijde het kleinvee c.q. jongvee (afb. 204). In de frontgevel zitten een dubbele middendeur alsmede twee groepdeuren en een hooiluik.

A. F. E. Kipp

35. Zwarte Water

Bij vernieuwing van de beschoeiing langs het Zwarte Water is in de bagger een tinnen lepel gevonden. De lepel is van het type XII volgens de Amsterdamse indeling. De lengte is 20,5 cm. Het merk is op de achterzijde van de steel ingeslagen (afb. 205). Uit het

Afb. 205 Zwarte Water. Utrechts wapenschild op de steel van een tinnen lepel. Foto: P. C. van Hout.

wapenschild blijkt dat de lepel in de stad Utrecht is gegoten. In het rechterveld - heraldisch linkerveld - staan de letters IIVM. Dubbe vermeldt de Utrechtse tingieter lustus loannes Van Maurik, geboren in 1816 en overleden na 1862. Lepels van het type XII komen echter in de 18e eeuw voor. De vader van lustus lohannes heette lohannes en was eveneens tingieter van beroep. Een hypothetische grootvader, weer lustus lohannes genaamd, kan niet geheel als maker van de lepel worden uitgesloten.

LIT: zie bij Oude Gracht, riolering.

R. de Zwarte